

Künye:

Cilt: 39(3)

Yıl: 2025

Sayfa: 857-874

 Yasin Bulut* Ömer Şanlıoğlu^b

^a Arş. Gör., Kapadokya Üniversitesi,
yasin.bulut@kapadokya.edu.tr

^b Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi,
omersanlioglu@erciyes.edu.tr

* Sorumlu Yazar

Geliş Tarihi: 31.05.2025

Kabul Tarihi: 06.08.2025

Yayın Tarihi: 01.12.2025

Atıf:

Yasin Bulut, Ömer Şanlıoğlu, (2025).
Beş Faktör Kişilik Ölçeğinin Yapı
Geçerliğinin İncelenmesi Üzerine Bir
Araştırma. *Erciyes Akademi*, 39(3),
875-874. [https://doi.org/
10.48070/erciyesakademi.1710744](https://doi.org/10.48070/erciyesakademi.1710744)

Screened by

Except where otherwise noted, content
in this article is licensed under a
Creative Commons 4.0 International
license. Icons by Font Awesome.

Beş Faktör Kişilik Ölçeğinin Yapı Geçerliğinin İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma

Öz

Araştırmanın amacı, John, Donahue & Kentle (1991) tarafından geliştirilen ve Alkan (2007) tarafından Türkçeye uyarlanan Beş Faktör Kişilik Ölçeğinin (BFI) yapı geçerliğinin test edilmesi ve ölçeğin alt boyutları arasındaki ilişkilerin incelenmesidir. Bu doğrultuda araştırmada, ilgili ölçeğin Türkçeye uyarlanmış formunun yapı geçerliği, doğrulayıcı faktör analizi (DFA) ile doğrulanmaya ve ölçeğin geçerli bir ölçüm aracı olup olmadığı test edilmeye çalışılmıştır. Araştırmada nicel bir yaklaşım ile anket tekniği kullanılmış olup, ölçüm modeli uygun istatistiksel programlar aracılığıyla test edilerek modele ilişkin doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına yer verilmiştir. Anket formu, 18 yaş ve üzeri 570 katılımcıya uygulanmış, 29 anket formu veri analizi aşamasına geçmeden elenmiş ve dolayısıyla araştırmanın örneklemi, 18 yaş ve üzeri 541 katılımcıdan oluşmuştur. Katılımcılara ilişkin tanımlayıcı istatistiksel bilgiler ve toplanan veriler ile parametrik testlerin yapılabilmesine imkân veren çarpıklık ve basıklık değerleri (normallik dağılımı) tablolar aracılığıyla sunulmuştur. Araştırmada ortaya konan Beş Faktör Kişilik Ölçeğine (BFI) ilişkin DFA sonuçlarına göre, hesaplanan uyum iyiliği indekslerinin tamamının kabul edilebilir sınırlar içerisinde yer aldığı (χ^2/df : 2,757; CFI: 0,956; GFI: 0,825; RMSEA: 0,057) ve ayrıca boyutlar arası ilişki düzeylerinin de oldukça kuvvetli olduğu tespit edilmiştir. Nitekim, araştırmada elde edilen bulgularla ölçeğin Türkçe versiyonunun geçerli ve kullanılabilir bir ölçüm aracı olduğu kanıtlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Beş Faktör Kişilik Ölçeği (BFI), Yapı Geçerliği, Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA)

A RESEARCH ON THE EXAMINATION OF CONSTRUCT VALIDITY OF THE BIG FIVE INVENTORY

Abstract

The purpose of the research is to test the construct validity of the Big Five Inventory (BFI) developed by John, Donahue and Kentle (1991) and adapted into Turkish by Alkan (2007) and to examine the relationships between the sub-dimensions of the scale. In this direction, the research verified with confirmatory factor analysis (CFA) the construct validity of the Turkish adapted form of the relevant scale and has been studied tested whether it is a valid measurement tool of scale. In the research, the survey technique with a quantitative approach and the measurement model was tested through appropriate statistical programs and included the results of confirmatory factor analysis related to the model. The questionnaire form was applied to 570 participants aged 18 and over, 29 questionnaire forms were eliminated before the data analysis phase, and thus the sample of the study consisted of 541 participants aged 18 and over. Descriptive statistical information about the participants and the skewness and kurtosis values (normality distribution) that allow parametric tests to be performed with the collected data are presented in

tables. According to the CFA results of the Big Five Inventory (BFI), it was determined that all the goodness of fit indices calculated were within acceptable limits (χ^2/df : 2,757; CFI: 0,956; GFI: 0,825; RMSEA: 0,057) and the relationship levels between the dimensions were also quite strong. As a matter of fact, the findings obtained in the research proved that the Turkish version of the scale is a valid and usable measurement tool.

Keywords: The Big Five Inventory (BFI), Construct Validity, Confirmatory Factor Analysis (CFA)

Giriş

20. yüzyılın ilk çeyreğinde gerçekleşen 1. Dünya Savaşı sonrası, asker adaylarının depresyon, aşırı kaygı, anormal korkular, uyurgezerlik, hafıza sorunları gibi psikolojik ve zihinsel sağlığının ölçülerek askerliğe elverişli olup olmadıklarının anlaşılabilmesi için yaygın olarak kullanılan ilk kişilik ölçeği geliştirilmiştir (Woodworth, 1918). Sonraki yıllarda kişiliğe dair daha önce ortaya konan yaklaşım, kuram ve uygulamalar geliştirilerek özellikle kişiliğin tanımlanabilir ve ölçülebilir bir boyut kazanabilmesi açısından birtakım çalışmalar yapılmaya devam etmiştir (Kretschmer, 1922; Jung, 1923; Cattell, 1943; Myers, 1962; Eysenck & Eysenck, 1965). 1960'lı yıllara kadar geliştirilen kişilik ölçekleri ve faktör analizi bulgularında ortak olarak kişiliğin iki güçlü alt boyutunun (dışa dönüklük ve nevroitiklik) varlığı tespit edilmiştir (John vd., 2008). Diğer taraftan, özellikle 20. yüzyılın ortalarından itibaren kişilik konusunda çalışan ve ampirik düzlemde veri toplayan araştırmacılar için kapsamlı bir ölçek ihtiyacı kendini göstermiştir.

1980'li yıllara gelindiğinde Costa & McCrae (1988) tarafından nevroitiklik (neuroticism), dışa dönüklük (extraversion), ve deneyime açıklık (openness to experience) alt boyutlarını içeren ve NEO Kişilik Envanteri (NEO Personality Inventory) olarak adlandırılan ölçek geliştirilmiştir. Ancak bu ölçek, geliştirildiği dönemde dahi değişime uğramaya başlamıştır. Bunun nedeni, ölçeğin farklı kişilik özelliklerini tam anlamıyla kapsamadığının düşünülmesidir. Buna bağlı olarak, araştırmacılar tarafından yeniden gözden geçirilen ölçeğe uyumluluk ve vicdanlılık olmak üzere iki alt boyut da dahil edilmiş ve 240 ifadeden oluşan beş boyutlu oldukça uzun bir kişilik ölçeği olan Gözden Geçirilmiş NEO Kişilik Envanterine (NEO-PI-R: NEO Personality Inventory-Revised) ulaşılmıştır (Costa & McCrae, 1992). Daha sonra, faktör analizi yardımıyla ölçeğin madde sayısı azaltılarak 60 maddeden oluşan bir forma NEO Beş Faktör Envanterine (NEO-FFI: NEO-Five Factor Inventory) dönüştürülmüştür (Borkenau & Ostendorf, 1993). Beş faktöre sahip diğer bir ölçüm aracı ise Goldberg'in (1992) geliştirmiş olduğu 100 ifadeye sahip sıfatlardan oluşan ve Özellik Tanımlayıcı Sıfatlar (TDA: Trait Descriptives Adjectives) olarak bilinen ölçektir. Bahsi geçen ölçekler, araştırmacılar tarafından yaygın olarak kullanılmaya devam etmektedir.

Kişilik özelliklerinin beş boyut altında toplandığının tespit edilmesine ilişkin alan yazını incelendiğinde ilk olarak sözlük temelli kavramsal bir yaklaşımın benimsendiği (Goldberg, 1990) daha sonra ölçme yöntemleriyle test edilerek ölçeğin alt boyutlara ayrıldığı (Costa & McCrae, 1992; Saucier & Ostendorf, 1999; Soto & John, 2008) anlaşılmıştır. Alt boyutlara ilişkin ifadelerin oluşturulmasında farklı araştırmacılar tarafından ortaya konulmuş olan faktör yapılarının ortak kavramlara göre eşleştirilmesiyle elde edilen 300 terim kullanılmıştır. Bu süreçten sonra alanında uzman 10 psikolog jüri üyesi belirlenmiş ve bu uzmanlar, 1988 yılından önce yayımlanmış beş büyük kişilik boyutlarını ele alan tüm makaleleri inceleyerek 300 terimin 112 tanesini beş boyuttan biri ile %90 ya da daha yüksek bir uyumla eşleştirmişlerdir. Ayrıca, oluşturulan bu kategorizasyonların geçerliği 10 psikoloğun topladığı veriler yardımıyla faktör analizi yapılarak test edilmiştir (John, 1990). Dolayısıyla, her bir alt boyutun pek çok bileşenden oluştuğu ve kişilik özelliklerinin geniş bir bölümünü kapsadığı büyük beş boyutlu kişilik ölçeğine ulaşılmıştır.

Bu aşamadan sonra araştırmacılar, bu beş kişilik özelliklerini tüm yönleriyle ölçen kısa bir ölçme aracına ihtiyaç duymuşlardır. Bu ihtiyacı karşılamak üzere John ve diğerleri (1991) tarafından Beş

Faktör Kişilik Ölçeği (BFI: The Big Five Inventory) geliştirilmiştir. Bu ölçeğin, yukarıda kısaca kavramsal ve teorik arka planı aktarılan yaklaşımları ve beş büyük kişiliğin ölçümlemesine dair ölçek geliştirme süreci sonunda ortaya konulan tüm terimleri kapsayıcı bir araç olarak geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu amacı daha az sayıda ifade ile kısa ve anlaşılır bir şekilde sağlıyor olması, BFI ölçeğini, beş büyük kişilik özelliklerini ölçen diğer iki ölçeğe (NEO-FFI ve TDA) kıyasla araştırmacılar için daha kolay uygulanabilir ve katılımcılar için de daha kısa süre ve daha az enerji ile tamamlanabilir hale getirmiştir. BFI ölçeğinde yer alan ifadeler, 60 maddeli NEO-FFI ölçeğinin ifadelerine kıyasla daha net ve tek kelimelik sıfatlardan oluşan 100 maddeli TDA ölçeğinin ifadelerine kıyasla daha açıklayıcıdır. Ayrıca BFI, büyük beş kişilik özelliklerinin NEO-FFI ve TDA ile aynı düzeyde etkili bir ölçümünü sağlamaktadır. Dolayısıyla, Beş Faktör Kişilik Ölçeği (BFI), pek çok örneklem üzerinde uygulanabilir bir ölçme aracı özelliği göstermiştir. Buna rağmen, örneklemin iyi eğitilmiş ve teste meraklı katılımcılardan oluşması durumunda 240 maddelik NEO-PI-R ölçeğinin uygulanabilir bir seçenek olduğu görülmüştür (John vd., 2008). Diğer taraftan, araştırmacılar tarafından yalnızca 10 maddeden oluşan beş boyutlu kişilik özellikleri formları da geliştirilmiştir (Gosling vd., 2003; Rammstedt & John, 2007). Bu formların telefon anketi gibi kısa sürede hızlı yanıt alınmak istenen bir kısım istisnai araştırmalar için kullanılması önerilmiştir. Ek olarak, araştırmacılar tarafından 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren bireylerin kişilik tiplerini belirlemeye dönük iki, üç, dört, beş ve sekiz boyutlu olmak üzere farklı ölçekler geliştirilmeye devam etmiştir (Friedman & Rosenman, 1974; Eysenck & Eysenck, 1975; Horowitz vd., 1988; Benet-Martinez & John, 1998; John & Srivastava, 1999). BFI ölçeği alt boyutlarına gelince, *dışadönüklük* (extraversion); konuşkanlık, cana yakınlık, aktif, iddialı ve baskın olma hali ile sosyal ve fiziksel çevreye yönelik dinamik bir yaklaşımı temsil etmekte ve sosyal aktivitelere karşı ilgili ve olumlu bir ruhsal durumu karşılamaktadır. *Uyumluluk* (agreeableness); içinde yaşanılan toplum ya da daha küçük toplumsal kümelerle özgecilik, güven ve alçakgönüllülük esaslı duygularla yaklaşma durumuna karşılık gelmektedir. *Sorumluluk* (conscientiousness); eyleme geçmeden önce düşünerek planlı ve kontrollü davranışlar sergileme, dürtüsel hareket etmeyerek toplumsal norm ya da kurallara uygun davranma biçimine karşılık gelmektedir. *Duygusal dengelilik*¹ (emotional stability); duygu durumunun genellikle istikrarlı olduğu, mutluluk ve kısmen rahatlık durumunu karşılamaktadır. *Deneyime açıklık* (openness to experience); zihinsel ve pratiksel yaşamın serbestlik, özgünlük ve derinlik düzeylerini tanımlamaktadır (John vd., 1991; Alkan 2007).

Diğer taraftan, kişiliğe dair diğer tüm kuram, yaklaşım ve ölçeklerde olduğu gibi BFI ölçeğinde de birtakım sınırlılıklar bulunmaktadır. Bir kısım araştırmacıların ölçeğin kişilik özelliklerinin tümüne dair kapsayıcılık ortaya koyamadığı (McAdams, 1992; Pervin, 1994; Block, 1995; Eysenck, 1997) yönündeki eleştirisi haksız sayılmayacaktır. Zira BFI ölçeği, kapsamlı bir kişilik teorisi olarak tasarlanmamış kişilik özellikleri arasındaki yapısal ilişkileri tanımlamak üzere kurgulanmıştır. Dolayısıyla ölçeğin odağı, kişiliğe dair dinamik süreçlerin açıklanmasından ziyade yalnızca bireylerin yerleşik düşünce ve davranışlarını tanımlayarak hangi kişilik özelliğine yakın olduğunun belirlenmesidir (John vd., 1991; John vd., 2008). Bununla birlikte BFI ölçeği; psikoloji, işletme, eğitim, turizm gibi pek çok disipline ait ulusal ve uluslararası alan yazınında üretilen bilimsel çalışmalarda kullanılmış ve kullanılmaya devam etmektedir. Bu bağlamda, Google Akademik tarama sonuçlarına göre BFI ölçeğine (John vd., 1991; John vd., 2008) 2025 yılı Ocak ayı itibarıyla toplam 12.000'in üzerinde çalışmada atıf yapıldığı tespit edilmiştir.

Yaygın olarak kullanılmaya devam eden BFI ölçeğine ilişkin özellikle uluslararası alan yazının da daha önce geçerlik ve doğrulama çalışmaları yapılmış olsa da (Benet-Martinez & John, 1998; Denissen vd.,

¹ Ölçeğin orijinalinde "neuroticism" (nevrotiklik) şeklinde belirtilmiş olup diğer dört alt boyut için olumlu uç kullanılması nedeniyle nevrotikliğin diğer ucu olan duygusal dengelilik tercih edilmiştir.

2008; Zakrisson, 2010; Plaisant vd., 2010; Hahn vd., 2012; Ubbiali vd., 2013; Veloso Gouveia vd., 2021) güncel verilerle Türkiye’de bir destinasyonda yapı geçerliğinin incelenerek doğrulayıcı faktör analizi bulgularının ortaya konmasının alan yazınına katkı sağlayacağı düşünülmüştür. Dolayısıyla araştırmada, John ve diğerleri (1991) tarafından geliştirilen ve Alkan (2007) tarafından Türkçeye uyarlanan Beş Faktör Kişilik Ölçeği’nin (BFI) yapı geçerliğinin incelenmesi ve gerek alt boyutları arasındaki ilişkilerin gerekse de ölçek maddelerinin bağlı olduğu alt boyutları açıklama oranlarının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, Kayalık Kapadokya Bölgesi’nde (Nevşehir’in Ürgüp, Göreme, Uçhisar, Avanos, Derinkuyu ve Kaymaklı ilçe ve beldeleri ile Aksaray’a bağlı İhlara beldesi) ikamet eden 541 katılımcıdan veri toplanmış olup, bu örnekleme ait veri setine göre BFI ölçeğinin alt boyut ve ifadelerinin birbiri ile uyumlu olup olmadığı ve amacına uygun bir ölçüm gerçekleştirip gerçekleştirmediği ortaya konmuştur.

A. VERİ VE YÖNTEM

Araştırmada nicel araştırma yaklaşımı ve bu yaklaşıma bağlı tarama deseni kullanılmıştır. Bu yaklaşım ve desenin tercih edilme nedenleri, araştırmanın amacıyla örtüşmesi ve buna bağlı olarak gerekli kapsayıcılığı sağlaması, ekonomik oluşu ve veri toplamada hızlı geri dönüş sağlanması (Creswell & Creswell, 2021) gibi birtakım avantajları barındırması olarak sıralanmıştır.

1. Örneklem

- Araştırmada olasılığa dayalı olmayan örneklem seçim tekniklerinden biri olan kolayda örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Kolayda örnekleme, örneklemin hiçbir ölçüt kullanılmadan seçilmesinden oluşmaktadır. Daha açık ifade etmek gerekirse, araştırmacı araştırma sahasında belirli bir zaman diliminde tamamen rastgele bir şekilde karşısına çıkan insanlardan veri toplamaktadır (Kozak, 2021). Örneklem sayısının hesaplanmasında ise araştırmanın evreni 10.000’i aştığından nicel araştırmalarda sınırsız evrenler ($N > 10.000$) için geliştirilen örneklem hesaplama formülü uygulanmıştır (Özdamar, 2003).
- Formül ($n = \frac{\sigma^2 \cdot Z_a^2}{H^2}$) doğrultusunda $n = \frac{1^2 \cdot 1,96^2}{0,1^2} = 384$ olarak hesaplanmıştır.

(n: örneklem büyüklüğü, σ : evrenin standart sapma değeri, Z: yanılma olasılık değeri, H: standart hata değeri)

Bu sonuç asgari örneklem sayısı olarak düşünülerek anket formu, 18 yaş ve üzeri 570 katılımcıya yüz yüze ya da çevrim içi olarak uygulanmıştır. Eksik yanıtlanmış ya da yarıda bırakılmış 29 anket formu veri girişi sırasında tespit edilerek veri analizi aşamasına geçmeden elenmiştir. Dolayısıyla araştırmanın örnekleme, 18 yaş ve üzeri 541 katılımcıdan oluşmuştur.

2. Kapsam ve Sınırlılıklar

Araştırmada, araştırmanın amacına uygun ve yeterli sayıda örneklemden elde edilen veri kullanılarak BFI ölçeğinin yapı geçerliği analiz edilmiştir. Bununla birlikte, süre ve maliyet gibi kısıtlamalar sebebiyle araştırma sahası daha fazla genişletilememiş ve farklı örneklemeler ile karşılaştırma yapılamamıştır. Diğer taraftan, araştırmanın veri toplama sürecinde toplumun farklı sosyodemografik ve sosyokültürel katmanlarında yer alan bireylerine ulaşılarak homojen bir örneklem dağılımı ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, Kayalık Kapadokya Bölgesi’nde ikamet eden yerel halka ulaşmak üzere araştırma sahasında yüz yüze ya da web platformlarında anket formunun uygulanmasında farklı toplumsal grupları bünyesinde barındıran sosyal alan ve mecralarda anketin duyurulmasına özen gösterilmiştir.

3. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak nicel araştırma yaklaşımı içerisinde yer alan anket tekniği kullanılmıştır. Anket formunun ilk bölümünde katılımcıları tanımlayıcı ve ayırt edici sosyodemografik

sorulara yer verilmiştir. Bunlar; cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu, icra edilen meslek şeklindedir. İkinci bölümde ise John ve diğerleri (1991) tarafından geliştirilen ve Alkan (2007) tarafından Türkçeye uyarlanan Beş Faktör Kişilik Ölçeğine (BFI) yer verilmiş olup beşli likert özelliğine sahip bu ölçek, 44 ifadeden oluşmaktadır. Anket formunun katılımcılara ulaştırılmasında, yüz yüze ve çevrim içi yöntemlerin her ikisi de kullanılmıştır.

Beş Faktör Kişilik Ölçeği (BFI)

BFI ölçeği, beş alt boyut ve 44 maddeden (ifade) oluşmakta ve temel kişilik özelliklerini ölçmektedir. Ölçekte yer alan maddelerin bir kısmı ters kodludur (- işareti ile gösterilmiştir). Maddelerin ölçekte yer alan sırasına göre hangi alt boyut içerisinde yer aldığı şu şekilde açıklanmıştır: dışadönüklük; 1, 6-, 11, 16, 21-, 26, 31-, 36, uyumluluk; 2-, 7, 12-, 17, 22, 27-, 32, 37-, 42, sorumluluk; 3, 8-, 13, 18-, 23-, 28, 33, 38, 43-, duygusal dengelilik; 4, 9-, 14, 19, 24-, 29, 34-, 39, deneyime açıklık; 5, 10, 15, 20, 25, 30, 35-, 40, 41-, 44.

Ön Test

Araştırmada 18 yaş ve üstü 122 üniversite öğrencisinden veri toplanarak soruların anlaşılabilirliğinin kontrol edilmesi amacıyla ön test yapılmıştır. Ön test sonrası ölçek ifadelerinde yer alan birkaç kelime ölçekteki amacı dışında farklı anlamları da çağrıştırmaları nedeniyle eş/yakın anlamlı başka kelimeler ile değiştirilmiştir.

4. Veri Analizi

Araştırmada elde edilen veriler, bilgisayar ortamına aktarıldıktan sonra araştırmanın amacına uygun olarak istatistiksel analize dayalı SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) 23 ve AMOS (Analysis of Moment Structures) 24 paket programları aracılığıyla teste tabi tutulmuştur. İlk olarak katılımcıları sosyodemografik özelliklerine göre kategorize eden tablo verileri hazırlanmıştır. Daha sonra parametrik testlerin uygulanabilmesinin ön koşulu olan normallik dağılımı (çarpıklık ve basıklık) testi uygulanmış ve bu test sonucunda veri setinin normal dağılım gösterdiği anlaşılmıştır. Buna bağlı olarak, BFI ölçeğinin yapı geçerliğinin ve boyutlar arası ilişkilerinin incelenmesi açısından doğrulayıcı faktör analizi uygulanmış ve analiz sonuçlarına bulgular başlığında yer verilmiştir.

Doğrulayıcı faktör analizi temelde, daha önce ortaya konmuş bir yapının (ilişkiler ağıının) doğruluğunun test edilmesi amacıyla gerçekleştirilmektedir (Coşkun vd., 2017). Dolayısıyla, bu analiz ile alt boyutlar (faktörler) arasındaki ilişki düzeyinin yeterli olup olmadığı, alt boyutların birbirinden bağımsız olup olmadığı ve alt boyutların modeli ne ölçüde açıkladığının tespit edilmesi mümkün olmaktadır. (Erkorkmaz vd., 2013). Bununla birlikte, yeni bir ölçek geliştirildiğinde maddelerin hangi alt boyut ile yüksek düzeyde ilişkili olduğunu tespit etmek üzere açılımlayıcı faktör analizinden (AFA) ve daha sonra alt boyutların ölçek maddeleri tarafından yeterince temsil edilip edilmediğinin belirlenmesinde ise DFA' dan yararlanılmaktadır (Brown, 2015). Bu çalışmada da gerek maddelerin ölçek alt boyutlarını açıklama oranlarının tespit edilmesi, gerekse de boyutlar arası ilişki düzeyleri ve boyutların bir bütün olarak modeli ne ölçüde açıkladığının tespit edilmesi amacıyla DFA gerçekleştirilmiştir.

DFA' nın aşamalarına geçmeden önce, nedensel ilişkilerin yapısal denklemler ile açıklanmasını sağlayan yapısal eşitlik modellemesinin (SEM) iki türünden (yapısal model ve ölçüm modeli) kısaca bahsetmek gerekmektedir. Yapısal modelde bağımlı ve bağımsız örtük (gizil) değişkenler arasındaki nedensel ilişkiler incelenmekte iken ölçüm modelinde, örtük değişkenler ile gözlenen değişkenler arasındaki ilişkiler incelenerek örtük değişkenlerin gözlenen değişkenler aracılığıyla tahmin edilmesi beklenmektedir (Alkış, 2016). Ölçüm modelini test etmede doğrulayıcı faktör analizi kullanılmakta (Weston & Gore Jr., 2006) ve modele ilişkin aşamalara aşağıda yer verilmektedir (Aytaç & Öngen, 2012):

- Modelin belirlenmesi
- Modelin tanımlanması
- Modelin tahmin edilmesi
- Modelin değerlendirilmesi
- Modele ilişkin uyum iyiliği değerlerinin incelenmesi
- Modelin modifikasyonunun sağlanması

B. BULGULAR

1. Katılımcıların Özelliklerine İlişkin Bulgular

Tablo 1'e göre katılımcıların %55,6'sı erkek, yaklaşık %66'sı 35 yaş ve üzerinde, %58,6'sı evli ve yaklaşık %41'i üniversite mezunudur. Katılımcıların mesleki dağılımları incelendiğinde ise %16,6'sının esnaf, %15,5'inin turizmci, %14,7'sinin memur, %14,4'ünün öğrenci, %12,7'sinin emekli ve %12'sinin de öğretmen ya da akademisyen olduğu görülmektedir.

Tablo 1. Katılımcılara İlişkin Tanımlayıcı İstatistiksel Bilgiler

Tanımlayıcı İstatistiksel Bilgiler			
Grup	Değişken	Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Erkek	301	55,64
	Kadın	240	44,36
Yaş	18-24	90	16,64
	25-34	95	17,56
	35-54	123	22,74
	55-64	109	20,15
	65 ve üstü	124	22,92
Medeni Durum	Evli	317	58,60
	Bekar	207	38,26
	Boşanmış	17	3,14
Eğitim Durumu	İlköğretim	91	16,82
	Ortaöğretim (Lise)	230	42,51
	Ön Lisans	108	19,96
	Lisans	93	17,19
	Lisansüstü	19	3,51
İcra Edilen Meslek	Öğrenci	78	14,42
	Esnaf	90	16,64
	Turizmci	84	15,53
	Öğretmen/	65	12,01

Akademisyen		
Memur	80	14,79
Emekli	69	12,75
İşçi	26	4,81
Ev Hanımı	49	9,06
Toplam Katılımcı Sayısı (n): 541		

2. Güvenirlilik Analizi ve Normallik Dağılımına İlişkin Bulgular

Güvenirlilik, bir ölçme aracına ilişkin ayrı ayrı ölçümlerde benzer ve kararlı sonuçlar elde edilmesi ya da araştırma tekrar edildiğinde önceki bulgulara yakın bulguların elde edilme derecesi olarak açıklanmaktadır (Şavran, 2009). Bu doğrultuda, ölçeğin iç tutarlılığını ölçmede Cronbach Alpha (α) iç tutarlılık katsayılarına yer verilmiştir. İç tutarlılık katsayılarına ilişkin Cronbach Alpha (α) değerinin 0,60 ile 0,80 aralığında olması, kabul edilebilir sınırlar içerisinde güvenilirliğe ve 0,8'den büyük olması ise yüksek düzeyli güvenilirliğe işaret etmektedir (Sekaran, 2000). Diğer taraftan, bir araştırma ölçeğinden elde edilen veriler ile parametrik olmayan analizlere göre daha yüksek geçerliğe ve güvenilirliğe sahip olan parametrik testler yapılabilmesi için verilerin normal (homojen) dağılım göstermesi gerekmektedir. Buna göre toplanan verilerin normal dağılım gösterip göstermediğini tespit etmek üzere yaygın olarak kullanılan yöntemlerden biri, verilerin çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerlerine bakılmasıdır. Tabachnick & Fidell'e (2013) göre çarpıklık ve basıklık oranı değerlerinin -1,5 ile +1,5 arasında olması halinde verilerin homojen ya da normal dağılıma sahip olduğu söylenilebilmektedir.

Tablo 2'de Beş Faktör Kişilik Ölçeği boyutlarının iç tutarlılık katsayıları ve ölçek ifadelerinin çarpıklık ve basıklık değerleri sunulmuştur. Güvenirlilik analizi sonucunda ölçek alt boyutlarının iç tutarlılık katsayılarının kabul edilebilir sınırlar içerisinde güvenilir olduğu tespit edilmiştir. Beş faktör kişilik ölçeği ifadelerine ilişkin çarpıklık ve basıklık değerlerine göre ölçeğin çarpıklık değerleri dışa dönüklük alt boyutunda -,857 ile -,489 arasında; uyumluluk alt boyutunda -,654 ile -,427 arasında; sorumluluk alt boyutunda -,0695 ile -,561 arasında; duygusal dengelilik alt boyutunda -,632 ile -,523 arasında; deneyime açıklık alt boyutunda -,817 ile -,503 arasında değişmektedir. Basıklık değerleri ise dışa dönüklük alt boyutunda -,0840 ile -,099 arasında; uyumluluk alt boyutunda -,915 ile -,576 arasında; sorumluluk alt boyutunda -,812 ile -,476 arasında; duygusal dengelilik alt boyutunda -,843 ile -,516 arasında; deneyime açıklık alt boyutunda -,1011 ile -,246 arasında değişmektedir. Ölçek maddelerine ait çarpıklık ve basıklık değerleri, normallik dağılımı referans aralığına göre değerlendirildiğinde, ölçeğin tüm boyut ve ifadeleriyle normal dağılım özelliği gösterdiği anlaşılmıştır. Dolayısıyla, toplanan veri seti analiz sonuçlarına göre Beş Faktör Kişilik Ölçeği (BFI) ile parametrik testlerin yapılması uygun görünmektedir.

Tablo 2. Güvenirlilik Analizi ve Normallik Dağılımına İlişkin Analiz Sonuçları

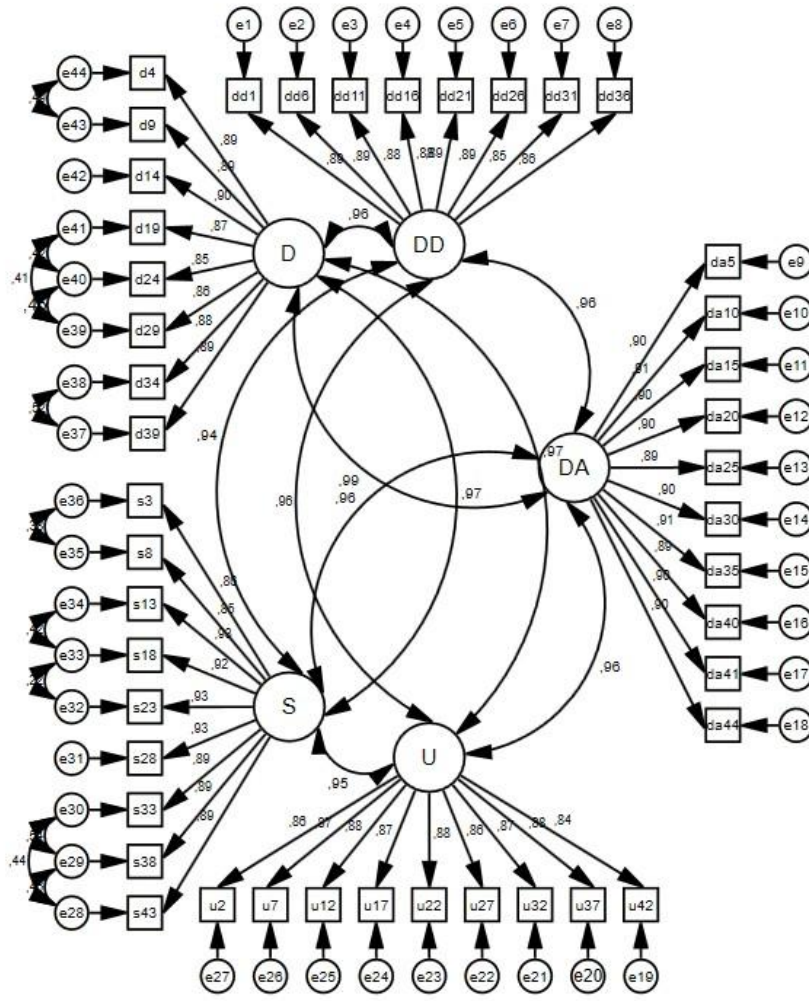
Beş Faktör Kişilik Ölçeği (BFI)	Çarpıklık	Basıklık	İç Tutarlılık Katsayısı
Dışa Dönüklük			0,862
Dd1- Konuşkan biriyim.	-,791	-,273	
Dd6- Mesafeli biriyim.	-,800	-,216	

Dd11- Enerji dolu biriyim.	-,857	-,099
Dd16- Diğer insanları heveslendiren biriyim.	-,702	-,454
Dd21- Sessiz kalmaya yatkın biriyim.	-,712	-,441
Dd26- Girişken bir kişiliğe sahip biriyim.	-,541	-,840
Dd31- Bazen utangaç ve tutuk biriyim.	-,741	-,812
Dd36- Dışa dönük sosyal biriyim.	-,489	-,831
Uyumluluk		0,773
U2- Başkalarının hatasını bulmaya yatkın biriyim.	-,546	-,733
U7- Yardımsever biriyim.	-,485	-,808
U12- Başkaları ile sözlü kavga (ağız dalaşı) başlatan biriyim.	-,550	-,825
U17- Hoşgörülü davranabilen biriyim.	-,427	-,915
U22- İnsanlara genellikle güvenen biriyim.	-,573	-,763
U27- Soğuk ve kayıtsız olabilen biriyim.	-,536	-,725
U32- Herkese karşı nazık ve düşünceli biriyim.	-,633	-,591
U37- Zaman zaman başkalarına karşı kabalaşan biriyim.	-,619	-,660
U42- Başkaları ile iş birliği yapmayı seven biriyim.	-,654	-,576
Sorumluluk		0,849
S3- Yaptığı işi eksiksiz yapan biriyim.	-,610	-,638
S8- Bazen özensiz olabilen biriyim.	-,695	-,476
S13- Bir görevin (çalışma, ödev, iş) verilmesi için güvenilen biriyim.	-,659	-,618
S18- Dağınık, çok derli toplu olmayan biriyim.	-,605	-,680
S23- Tembel olmaya eğilimli biriyim.	-,586	-,641
S28- Bir işi bitirmeden bırakmayan biriyim.	-,590	,620
S33- İşleri etkin, verimli yapan biriyim.	-,687	-,585
S38- Plan yapan ve onları uygulayan biriyim.	-,629	-,713
S43- Dikkati çabuk dağılan biriyim.	-,561	-,812
Duygusal Dengelilik		0,785
D4- Karamsar ve hüzünlü biriyim.	-,632	-,556
D9- Rahat, stresle baş edebilen biriyim.	-,523	-,843
D14- Gergin olabilen biriyim.	-,560	-,836

D19- Çok endişeli biriyim.	-,561	-,687
D24- Duygusal olarak dengeli, kolay kolay üzülme- yen biriyim.	-,643	-,516
D29- Duygusal iniş ve çıkışlar yaşayan biriyim.	-,562	-,733
D34- Gergin durumlarda sakin kalan biriyim.	-,573	-,779
D39- Çabuk heyecanlanan biriyim.	-,630	-,680
Deneyime Açıklık		,877
Da5- Orijinal, yeni fikirler üreten biriyim.	-,518	-,790
Da10- Birçok farklı konuya meraklı biriyim.	-,599	-,619
Da15- Zeki, derin düşünebilen biriyim.	-,503	-1,011
Da20- Hayal gücü zengin biriyim.	-,519	-,917
Da25- Yaratıcı yeteneklerini kullanan biriyim.	-,639	-,614
Da30- Sanatsal ve estetik deneyimlere değer veren biriyim.	-,557	-,904
Da35- Rutin, tek düze işler yapmayı tercih eden biriyim.	-,625	-,810
Da40- Düşünmeyi ve fikirlerle ilgilenmeyi seven biriyim.	-,717	-,482
Da41- Sanatsal ilgileri az olan biriyim.	-,724	-,559
Da44- Sanat, müzik ve edebiyat konusunda oldukça bilgili biriyim.	-,817	-,246

3. Ölçüm Modeline İlişkin Bulgular

Beş faktör kişilik ölçeği (BFI) alt boyutlarının yapı geçerliğinin incelenmesi için Amos 24 istatistiksel analiz paket programı aracılığıyla doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. İlgili paket program, gerçekleştirilen DFA sonrası ölçüm modelinde gerekli iyileştirmelerin yapılabilmesi açısından çeşitli hesaplamalar yaparak bazı modifikasyonlar önermiştir. BFI ölçüm modelinde duygusal dengelilik ve sorumluluk alt boyutları için önerilen modifikasyonlar gerçekleştirilmiş olup, bu modifikasyonlar sonrası doğrulayıcı faktör analizine ilişkin standardize edilmiş sonuçlar Şekil 1’de gösterilmiştir. Şekil incelendiğinde, ölçüm modelinin altında yer verilen uyum iyiliği indekslerinin tamamının kabul edilebilir sınırlar içerisinde yer aldığı, dolayısıyla analiz bulgularının değerlendirilebileceği anlaşılmaktadır. Ölçüm modeline ait doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına göre gerek boyutlar arası ilişki düzeylerine gerekse de ölçek maddelerinin alt boyutları açıklama oranlarına ait standardize edilmiş katsayıların (faktör yüklerinin) 0,7’nin üzerinde olduğu görülmektedir. Nitekim, ölçüm modeline ait alt boyutlar arası ilişkilerin ve ölçek ifadelerinin alt boyutları açıklama oranlarının istatistiksel olarak kuvvetli ve anlamlı olduğu tespit edilmiştir.

CMIN/df:2,757; AGFI:803; GFI:825; NFI:933; CFI:956; IFI:956; TLI:953; RMSEA:057

Şekil 1. Ölçüm Modeli ve Standardize Edilmiş Katsayılar

Araştırma kapsamında toplanan veri seti ile modelin birbiri ile uyumlu olup olmadığının anlaşılabilmesi için uyum indekslerine ait değerlerin incelenmesi gerekmektedir. Tablo 3'te ölçüm modeline ilişkin hesaplanan uyum indeks değerlerine ve bu değerlerin sahip olması gereken referans aralığı değerlerine yer verilmiştir. Şekilde yer alan Beş Faktör Kişilik Ölçeğinin doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına göre χ^2/df değeri, 2,757; NFI değeri, 0,933; CFI değeri, 0,956; GFI değeri, 0,825; AGFI değeri, 0,803 ve RMSEA değeri, 0,057 olarak hesaplanmış ve bu değerlerin tamamının kabul edilebilir uyuma sahip olduğu anlaşılmıştır. Bununla birlikte, NNFI değeri, 0,953 ve IFI değeri ise 0,956 olarak hesaplanmış ve söz konusu iki değer mükemmel uyumu kanıtladığı saptanmıştır.

Tablo 3. Ölçüm Modeline İlişkin Uyum İyiliği İndeksleri

Uyum İndeksi	Modelin Hesaplanan Değeri	Mükemmel Uyum	Kabul Edilebilir Uyum
χ^2/df	2,757	$0 \leq \chi^2/df \leq 2$	$2 < \chi^2/df \leq 3$
NFI	,933	$0,95 \leq NFI \leq 1$	$0,90 \leq NFI < 0,95$
NNFI (TLI)	,953	$NNFI (TLI) \geq 0,95$	$NNFI (TLI) > 0,90$
CFI	,956	$0,97 \leq CFI \leq 1$	$0,95 \leq CFI < 0,97$
GFI	,825	$0,95 \leq GFI \leq 1$	$0,90 \leq GFI < 0,95 / 0,80-0,89$
AGFI	,803	$0,90 \leq AGFI \leq 1$	$0,85 \leq AGFI < 0,90 / 0,80-0,89$
RMSEA	,057	$0 \leq RMSEA \leq 0,05$	$0,05 < RMSEA \leq 0,08$
IFI	,956	$IFI \geq 0,95$	$IFI > 0,90$

Kaynak: Segars & Grover, 1993; Doll vd., 1994; Schermelleh-Engel vd., 2003; Yu vd., 2005; Wang vd., 2006; Erkorkmaz vd., 2013.

4. Ölçeğin Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular

Ölçüm modelinin veri seti ile uyumunun incelendiği uyum iyiliği indeksleri tablosundan sonra alt boyutlar arası ilişkilere dair değerlerin sunulduğu tabloya yer verilmiştir. Tablo 4'e göre ölçek alt boyutları arası ilişkiler, korelasyon değerleri esas alınarak gösterilmiştir. Buna göre araştırma modelinde yer alan değişkenler arası ilişkilerin pozitif yönlü ve değerlerin +1'e yakınlığı dolayısıyla kuvvetli olduğu anlaşılmaktadır. Boyutlar arası korelasyon değerleri incelendiğinde, en kuvvetli ilişki düzeyinin duygusal dengelilik alt boyutu ile deneyime açıklık alt boyutu arasında; en düşük ilişki düzeyinin ise dışa dönüklük alt boyutu ile sorumluluk alt boyutu arasında olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4. Ölçüm Modelinde Yer Alan Örtük Değişkenlere İlişkin Korelasyon Değerleri

	Korelasyon Değeri (r)
Dışa Dönüklük <--> Uyumluluk	,961
Dışa Dönüklük <--> Sorumluluk	,944
Dışa Dönüklük <--> Duygusal Dengelilik	,962
Dışa Dönüklük <--> Deneyime Açıklık	,959
Uyumluluk <--> Sorumluluk	,954
Uyumluluk <--> Duygusal Dengelilik	,971
Uyumluluk <--> Deneyime Açıklık	,961
Sorumluluk <--> Deneyime Açıklık	,955
Sorumluluk <--> Duygusal Dengelilik	,972
Duygusal Dengelilik <--> Deneyime Açıklık	,987

5. Ölçüm Maddelerine İlişkin Bulgular

BFI ölçeğinin alt boyutları arasındaki ilişkilerin incelendiği tablodan sonra ölçek maddelerinin her biri için regresyon katsayılarının ve alt boyutları açıklama oranlarının ortaya konması gerekmektedir. Tablo 5'te gösterilen Beş Faktör Kişilik Ölçeği (BFI) doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına göre ölçekte yer alan gözlenen değişkenlerin tamamının regresyon katsayılarının istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir ($p=0,000$). Ayrıca, ölçekte yer alan ifadelerin ölçek alt boyutlarını açıklama oranını ifade eden standartlaştırılmış faktör yüklerinin tamamının, 0,7 değerinin üzerinde olduğu anlaşılmıştır. Diğer taraftan, gözlenen değişkenlerin örtük değişkenler üzerindeki etki düzeyinin anlamlı olabilmesi için gözlenen değişkenlere ait t değerinin 1,96'dan büyük olması gerekmektedir (Çapık, 2014). Tablo verileri incelendiğinde gözlenen değişkenlere ait t değerlerinin tamamının 1,96'dan büyük olduğu anlaşılmaktadır. Bu sonuçlardan Beş Faktör Kişilik Ölçeğinde (BFI) yer alan ifadelerin bağlı olduğu alt boyut ile uyumluluk gösterdiği ve bu alt boyutu açıklama oranlarının oldukça yüksek olduğu tespit edilerek 44 ifadenin tamamının ölçeğin alt boyutlarına ve bütününe katkı sağladığı istatistiksel kanıtlarla ortaya konmuştur. Dolayısıyla, ölçeğin hiçbir maddesi çıkarılmadan ve alt boyutları ile ilgili herhangi bir değişiklik yapılmadan bir bütün olarak kullanılabileceği belirtilmelidir.

Tablo 5. Ölçüm Modeline İlişkin Regresyon Katsayıları

Standardize Edilmiş Regresyon Katsayıları	Regresyon Katsayıları				
	Standartlaştırılmış Yükler	Tahmin	S. Hata	t değeri	P
Dd1<--- Dışa Dönüklük	,890	1,000			
Dd6<--- Dışa Dönüklük	,892	,976	,031	31,845	***
Dd1<--- Dışa Dönüklük	,881	,967	,031	30,917	***
Dd16<--- Dışa Dönüklük	,885	,964	,031	31,188	***
Dd21<--- Dışa Dönüklük	,889	,968	,031	31,555	***
Dd26<--- Dışa Dönüklük	,889	,995	,032	31,582	***
Dd31<--- Dışa Dönüklük	,853	,905	,031	28,738	***
Dd36<--- Dışa Dönüklük	,856	,893	,031	28,960	***
U2<--- Uyumluluk	,861	1,000			
U7<--- Uyumluluk	,867	,970	,035	27,797	***
U12<--- Uyumluluk	,875	1,032	,036	28,345	***
U17<--- Uyumluluk	,870	1,030	,037	28,001	***
U22<--- Uyumluluk	,880	1,035	,036	28,631	***
U27<--- Uyumluluk	,859	1,003	,037	27,352	***
U32<--- Uyumluluk	,865	1,018	,037	27,696	***
U37<--- Uyumluluk	,878	1,028	,036	28,550	***
U42<--- Uyumluluk	,843	,968	,037	26,401	***
S3<--- Sorumluluk	,861	1,000			

S8<--- Sorumluluk	,848	,939	,028	33,773	***
S13<--- Sorumluluk	,933	1,076	,033	32,474	***
S18<--- Sorumluluk	,920	1,040	,033	31,449	***
S23<--- Sorumluluk	,929	1,033	,032	32,162	***
S28<--- Sorumluluk	,926	1,050	,033	31,938	***
S33<--- Sorumluluk	,890	1,029	,035	29,280	***
S38<--- Sorumluluk	,889	1,035	,035	29,218	***
S43<--- Sorumluluk	,889	1,028	,035	29,240	***
D4<--- Duygusal Dengelilik	,893	1,000			
D9<--- Duygusal Dengelilik	,887	,995	,022	44,427	***
D14<--- Duygusal Dengelilik	,900	1,012	,031	32,932	***
D19<--- Duygusal Dengelilik	,869	,946	,031	30,316	***
D24<--- Duygusal Dengelilik	,851	,903	,031	28,921	***
D29<--- Duygusal Dengelilik	,855	,928	,032	29,226	***
D34<--- Duygusal Dengelilik	,878	,940	,030	31,002	***
D39<--- Duygusal Dengelilik	,890	,985	,031	32,063	***
Da5<--- Deneyime Açıklık	,896	1,000			
Da10<--- Deneyime Açıklık	,906	1,056	,031	33,888	***
Da15<--- Deneyime Açıklık	,902	1,089	,033	33,945	***
Da20<--- Deneyime Açıklık	,898	1,040	,031	33,061	***
Da25<--- Deneyime Açıklık	,893	1,030	,032	32,593	***
Da30<--- Deneyime Açıklık	,903	1,066	,032	33,525	***
Da35<--- Deneyime Açıklık	,910	1,080	,032	34,249	***
Da40<--- Deneyime Açıklık	,894	1,006	,031	32,680	***
Da41<--- Deneyime Açıklık	,904	1,064	,032	33,674	***
Da44<--- Deneyime Açıklık	,903	1,024	,031	33,549	***

Tartışma ve Sonuç

John ve diğerlerinin (1991) geliştirdiği BFI ölçeği, pek çok farklı dile uyarlanarak geçerliği ve doğruluğu test edilmiştir. Benet-Martinez & John'un (1998) araştırmasında ölçeğin İngilizce orijinali ve İspanyolca uyarlamasının dil geçerliği ve faktör yapıları, Kaliforniya Üniversitesi'nde (ABD) öğrenim gören 711 lisans öğrencisinden ve İspanya yerel halkından 894 yetişkinden veri toplanarak incelenmiştir. Araştırma sonucunda, ölçeğin İngilizce orijinaline ve İspanyolca uyarlamasına ait diller arası uyumu mükemmel (tüm boyutların ortalaması: 0,94) iç tutarlılık katsayıları kabul edilebilir

(İngilizce ortalaması: 0,78; İspanyolca ortalaması: 0,74) olarak belirlenmiş, ayrıca faktör yapısının 44 ifade ve beş boyut altında toplanarak her iki dilde de bir bütün olarak kullanılabileceği tespit edilmiştir (χ^2/df : 3,3; CFI: 0,87; $p < 0,05$; faktör yük değerleri $> 0,7$). Denissen ve diğerlerinin (2008) araştırmasında, Hollanda'nın resmi dili Felemenkçeye uyarlanan ölçek, 6.948 Hollanda vatandaşından veri toplanarak güvenilirliği ve geçerliği ortaya konmuş ve beş boyut 44 ifade ile doğrulanmıştır (iç tutarlılık katsayıları $> 0,7$; $p < 0,05$; faktör yükleri ortalaması: 0,62). Bunların dışında BFI ölçeğinin Fransa'da 2.499 yetişkinden toplanan verilerle Fransızca (Plaisant vd., 2010), İsveç yerel halkından 431 katılımcıdan elde edilen verilerle İsveççe (Zakrisson, 2010) ve 1.023 İtalyan vatandaşının katılımıyla gerçekleştirilen İtalyanca (Ubbiali vd., 2013) uyarlama çalışmalarında da ölçeğin beş boyut ve 44 ifade ile doğrulanarak madde çıkarmadan kullanılabileceği ortaya konmuştur. Aynı zamanda bu çalışmalarda ölçeğin dil geçerliği (Benet-Martinez & John, 1998; Denissen vd., 2008), kapsam geçerliği (Plaisant vd., 2010; Zakrisson, 2010) ve yapı geçerliği (Ubbiali vd., 2013) de incelenmiş ve geçerli bir ölçüm aracı olduğu onaylanmıştır. Türkiye'de Kayalık Kapadokya Bölgesi'nde yerel halktan toplanan verilerle gerçekleştirilen mevcut araştırma bulguları da BFI Ölçeği'nin orijinalinin ve farklı dillere uyarlanmış versiyonlarının doğrulanmasına dair ortaya konan araştırma bulgularını destekler niteliktedir (χ^2/df : 2,757; CFI: 0,956; $p < 0,05$; faktör yük değerleri $> 0,7$). Dolayısıyla BFI ölçeğinin yukarıda yer verilen İngilizce, İspanyolca, Felemenkçe, Fransızca, İsveççe ve İtalyanca uyarlamalarının yanı sıra Türkçe uyarlaması da Kayalık Kapadokya Bölgesi'nde ikamet eden 18 yaş ve üzeri 541 katılımcıdan elde edilen güncel verilerle doğrulanarak ölçüm amacına uygun araştırmalarda kullanılabileceği tespit edilmiştir. Nitekim BFI ölçeğinin, kişilik özelliklerine dönük temel yapısal ilişkileri tanımlamak amacıyla geliştirilmiş ve belirli bir konu ya da odak gruba dönük herhangi bir sınırlama olmaksızın tüm bireylerde uygulanabilecek bir ölçek olarak ortaya konmuş olması, araştırmacılar için önemli bir avantaj sağlamaktadır.

Ayrıca, BFI ölçeğinin madde sayısının azaltılarak kısa bir formunun geliştirilmesine ilişkin birtakım araştırmalar gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin kısa formunun geliştirilerek Almancaya uyarlanması amacıyla ortaya konan Hahn ve diğerlerinin (2012) araştırmasında Almanya'da yaşayan 598 katılımcıdan veri toplanmıştır. Araştırmada elde edilen verilere Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) uygulanmış ve belirli bir sınırın altında kalan faktör yüklerine ait maddeler çıkarılarak geçerliği ve güvenilirliği test edilmiş her biri üç alt maddeden oluşan beş boyut ve 15 ifadeye sahip daha kısa bir BFI ölçeği geliştirilmiştir. Veloso Gouveia ve diğerlerinin (2021) BFI ölçeğinin kısa formunun geliştirilmesine dair iki farklı çalışma grubu üzerinde yürüttükleri bir başka araştırmada ise ilk olarak 4.995 lisans öğrencisinden daha sonra ise kırsal (1.541) ve kentsel (1.583) bölgelerde yaşayan toplam 3.124 kişiden veri toplanmıştır. Elde edilen verilerle ölçeğe ilişkin güvenirlik ve geçerlik analizleri yapılmış ve ölçeğin faktör yapıları belirlenmiştir. Sonuç olarak, araştırmacılar tarafından beş boyut (her bir boyut dört madde) ve 20 maddeden oluşan BFI Ölçeği'nin kısa bir formu geliştirilmiştir. Bu araştırmalar, ölçeğin gerek yapısal ve biçimsel gelişimini sürdürmesi gerekse de farklı kullanım alanlarına dair kapsayıcılığını artırması açısından olumlu katkılar sağlamaktadır. Ancak buna rağmen, kişilik özelliklerinin tespit edilmesinde madde sayısı azaltılmış BFI ölçeklerinin, ölçeğin orijinal versiyonunun (44 madde) sahip olduğu içerik kapsayıcılığını tam anlamıyla sağlaması mümkün görünmemektedir.

Araştırmada John ve diğerleri (1991) tarafından geliştirilen ve Alkan (2007) tarafından Türkçeye uyarlanan Beş Faktör Kişilik Ölçeğinin (BFI) yapı geçerliğinin incelenmesi kapsamında doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi bulgularının yorumlanabilmesi için verilerin homojen dağılmış olması gerektiğinden bu analize geçmeden önce normallik testi yapılmış ve analiz sonucuna göre verilerin homojen dağıldığı tespit edilmiştir (bkz. Tablo 2). Bu aşamadan sonra, doğrulayıcı faktör analizinde ölçüm modeli ile ortaya konan uyum iyiliği indeksleri değerlendirilmiş olup, tüm değerlerin kabul edilebilir uyum aralığında olduğu saptanmıştır (bkz. Tablo 3). Ölçüm

modelinde yer alan alt boyutlar arası ilişkilere ait faktör yüklerinin istatistiksel olarak anlamlı ve kuvvetli bir sonuç ortaya koyması ($>0,7$), boyutların birbiriyle ve ölçeğin toplamıyla uyumlu ve anlamlı bir bütün oluşturduğunu göstermektedir (Şekil 1). Ayrıca, her bir maddenin ayrı ayrı ölçek alt boyutlarını açıklama oranına ilişkin faktör yükleri de istatistiksel olarak anlamlı ve kuvvetli ($>0,7$) olarak belirmiştir. Dolayısıyla her bir maddenin, bağlı olduğu boyutla ve ölçeğin geneli ile uyumlu bir görünüm sergilediği ve BFI ölçeğinin, tüm madde ve boyutlarıyla anlamlı bir bütün oluşturduğu tespit edilmiştir.

Beş Faktör Kişilik Ölçeğinin herhangi bir sınırlama olmaksızın tüm bireylerde kullanılabilecek bir formda geliştirilmiş olması; ölçeğin, sosyal bilimlerin psikoloji, sosyoloji, hukuk, turizm vb. tüm alanlarında ve eğitim bilimleri gibi ölçme araçlarının sıklıkla kullanıldığı bilim dallarında rahatlıkla kullanılabileceğini göstermektedir. Dolayısıyla, özellikle ilgili alanlarda herhangi bir konuda genç, orta ya da ileri yaştaki bireylerin temel kişilik özelliklerine ve yapısal ilişkilerine dayalı bilgiye gereksinim duyulduğunda bu ölçekten yararlanılabilecektir. Ayrıca, araştırma ile ölçeğin Türkçe uyarlamasının yapı geçerliğinin güncel verilerle test edilerek geçerli bir ölçüm aracı olduğunun ispat edilmesi ölçeğe olan güveni yinelemiştir. Bu doğrultuda, BFI ölçeğinin herhangi bir grup ya da topluluğu temel kişilik özelliklerine göre gruplandırmak isteyen kişi ya da kurumların birincil veriye ulaşmalarında yararlanabileceği bir alternatif olmayı sürdüreceği öngörülmektedir.

Sonraki araştırmalarda BFI ölçeğine ilişkin farklı ülke ve/veya bölgelerden veri toplanarak araştırma tekrar edilebilir ve elde edilen bulgular, araştırmanın sonuçlarıyla karşılaştırılabilir. BFI ve diğer beş faktör kişilik ölçeklerine ilişkin geçerlik analizleri gerçekleştiren daha fazla çalışmaya ihtiyaç olduğu aşikardır. Zira, bu ölçeklere araştırmacılar tarafından gösterilen ilgi oldukça fazladır. Bu bağlamda, farklı örneklem gruplarından toplanacak verilerle yapılacak bu türden çalışmaların alan yazınına önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Hakem: Dış, Bağımsız.

Teşekkür:

-

Beyanname:

1. Özgünlük Beyanı:

Bu çalışma "Yerel Halkın Kişilik Tiplerine Göre Turizmin Sosyokültürel Etkilerine İlişkin Algıları: Kapadokya Örneği" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

2. Yazar Katkıları:

Fikir: YB,ÖŞ; **Kavramsallaştırma:** YB,ÖŞ; **Literatür Taraması:** YB,ÖŞ; **Veri Toplama:** YB,ÖŞ; **Veri İşleme:** YB,ÖŞ; **Analiz:** YB,ÖŞ; **Yazma – orijinal taslak:** YB,ÖŞ; **Yazma – inceleme ve düzenleme:** YB,ÖŞ.

3. Etik Kurul İzni:

Bu çalışma için etik kurul izni, Erciyes Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'nun 27.06.2024 tarihli ve 278 numaralı kararı ile alınmıştır.

4. Finansman/Destek:

Bu çalışma Erciyes Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından SDK-2024-13917 proje kodu ile desteklenmiştir.

5. Çıkar Çatışması:

Yazarlar, herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedirler.

6. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları:

KAYNAKÇA

- Alkan, N. (2007). Beş Faktör Kişilik ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışması. Yayımlanmamış Araştırma.
- Alkış, N. (2016). Bayes yapısal eşitlik modellemesi: Kavramlar ve genel bakış. *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi*, 2(3), 105-116.
- Aytaç, M. & Öngen, B. (2012). Doğrulamalı faktör analizi ile yeni çevresel paradigma ölçeğinin yapı geçerliliğinin incelenmesi. *İstatistikçiler Dergisi* (5), 14-22.
- Benet-Martinez, V. & John, O. P. (1998). Los Cinco Grandes across cultures and ethnic groups: Multitrait-multimethod analyses of the Big Five in Spanish and English. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75(3), 729-750.
- Block, J. (1995). A contrarian view of the five-factor approach to personality description. *Psychological Bulletin*, 117(2), 187-215.
- Borkenau, P. & Ostendorf, F. (1993). NEO-Fünf-Faktoren-Inventar (NEO-FFI) nach Costa und McCrae: Handanweisung. Hogrefe Publishing.
- Brown, T. A. (2015). *Confirmatory factor analysis for applied research*. Guilford Press.
- Cattell, R. B. (1943). The description of personality: Basic traits resolved into clusters. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 38(4), 476-506.
- Costa, P. T. & McCrae, R. R. (1988). Personality in adulthood: a six-year longitudinal study of self-reports and spouse ratings on the NEO Personality Inventory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54(5), 853-863.
- Costa, P. T. & McCrae, R. R. (1992). Revised NEO personality inventory (NEO-PI-R). *Psychological Assessment Resources*.
- Coşkun, R., Altunışık, R. & Yıldırım, E. (2017). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri SPSS uygulamalı*. Sakarya Yayıncılık.
- Creswell, J. W. & Creswell, J. D. (2021). *Araştırma tasarımı-nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları*. E. Karadağ, & E. Akay (Çev.), Nobel Akademik Yayıncılık.
- Çapık, C. (2014). Geçerlik ve güvenirlik çalışmalarında doğrulamalı faktör analizinin kullanımı. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 17(3), 196-205.
- Denissen, J. A., Geenen, R., van Aken, M. G., Gosling, S. D. & Potter, J. (2008). Development and validation of a Dutch translation of the Big Five Inventory (BFI). *Journal of Personality Assessment*, 90(2), 152-157.
- Doll, W. J., Xia, W. & Torkzadeh, G. (1994). A confirmatory factor analysis of the end-user computing satisfaction instrument. *MIS Quarterly*, 18(4), 453-461.
- Erkorkmaz, Ü., Etikan, İ., Demir, Ö., Özdamar, K. & Sanisoğlu, S. Y. (2013). Doğrulamalı faktör analizi ve uyum indeksleri. *Türkiye Klinikleri Journal of Medical Sciences*, 33(1), 210-223.
- Eysenck, H. J. (1997). *Personality and experimental psychology: The unification of psychology and the*

- possibility of a paradigm. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73(6), 1224-1237.
- Eysenck, H. J. & Eysenck, S. B. (1965). The Eysenck personality inventory. *British Journal of Educational Studies*, 14(1).
- Eysenck, H. J. & Eysenck, S. G. (1975). *Manual of the Eysenck personality questionnaire (junior and adult)*. Hodder and Stoughton Publisher.
- Friedman, M. & Rosenman, R. H. (1974). *Type A behavior and your heart*. Alfred A. Knopf Publishing.
- Goldberg, L. R. (1990). An alternative "description of personality": The Big-Five factor structure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59(6), 1216-1229.
- Goldberg, L. R. (1992). The development of markers for the Big-Five factor structure. *Psychological Assessment*, 4(1), 26-42.
- Gosling, S. D., Rentfrow, P. J. & Swann Jr., W. B. (2003). A very brief measure of the Big-Five personality domains. *Journal of Research in personality*, 37(6), 504-528.
- Hahn, E., Gottschling, J. & Spinath, F. M. (2012). Short measurements of personality–validity and reliability of the GSOEP Big Five Inventory (BFI-S). *Journal of Research in Personality* (46), 355-359.
- Horowitz, L. M., Rosenberg, S. E., Baer, B. A., Ureño, G. & Villaseñor, V. S. (1988). Inventory of interpersonal problems: Psychometric properties and clinical applications. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 56(6), 885-892.
- John, O. P. (1990). The "Big Five" factor taxonomy: Dimensions of personality in the natural language and in questionnaires. Pervin, L.A. (Ed.), *Handbook of personality: Theory and research içinde* (ss. 66-100), The Guilford Press.
- John, O. P., Donahue, E. M. & Kentle, R. L. (1991). *The big five inventory--versions 4a and 54*. Berkeley Institute of Personality and Social Research, University of California.
- John, O. P., Naumann, L. P. & Soto, C. J. (2008). Paradigm shift to the integrative Big Five taxonomy: History, measurement, and conceptual issues. O. P. John, R. W. Robins, & L. A. Pervin (Ed.), *Handbook of personality: Theory and research içinde* (s. 114-158), Guilford Press.
- John, P. & Srivastava, O. S. (1999). *The Big-Five trait taxonomy: History, measurement, and theoretical perspectives*. Guilford Press.
- Jung, C. G. (1923). *Psychological types*. H. G. Baynes (Çev.), Kegan Paul International.
- Kretschmer, E. (1922). *Körperbau und charakter: Untersuchungen zum konstitutionsproblem und zur lehre von den temperamenten*. Verlag von Julius Springer.
- Kozak, M. (2021). *Bilimsel araştırma: Tasarım, yazım ve yayım teknikleri*. Detay Yayıncılık.
- McAdams, D. P. (1992). The five-factor model in personality: A critical appraisal. *Journal of Personality*, 60(2), 329-361.
- Myers, I. B. (1962). *The Myers-Briggs Type Indicator: Manual*. Consulting Psychologists Press.
- Özdamar, K. (2003). *Modern bilimsel araştırma yöntemleri*. Kaan Kitabevi.
- Pervin, L. A. (1994). A critical analysis of current trait theory. *Psychological Inquiry*, 5(2), 103-113.
- Plaisant, O., Courtois, R., Re'veille`re, C., Mendelsohn, G. & John, O. (2010). Validation par analyse factorielle du Big Five Inventory franc,ais (BFI-Fr). *Analyse convergente avec le NEO-PI-R*. *Annales Médico-Psychologiques* (168), 97-106.
- Rammstedt, B., & John, O. P. (2007). Measuring personality in one minute or less: A 10-item short version of the Big Five Inventory in English and German. *Journal of Research in Personality*, 41(1), 203-212.

- Saucier, G., & Ostendorf, F. (1999). Hierarchical subcomponents of the Big Five personality factors: a cross-language replication. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76(4), 613-627.
- Schermelleh-Engel, K., Moosbrugger, H. & Müller, H. (2003). Evaluating the fit of structural equation models: Tests of significance and descriptive goodness-of-fit measures. *Methods of Psychological Research Online*, 8(2), 23-74.
- Segars, A. H. & Grover, V. (1993). Re-examining perceived ease of use and usefulness: A confirmatory factor analysis. *MIS Quarterly*, 17(4), 517-525.
- Sekaran, U. (2000). *Research methods for business: A skill building approach*. John Wiley & Sons.
- Soto, C. J. & John, O. P. (2008). Measuring Big Five domains and 16 facets using the California Psychological Inventory. Manuscript Submitted for Publication.
- Şavran, T. G. (2009). Sosyolojide nicel ve nitel araştırma yöntemleri. N. Suğur (Ed.), *Sosyolojide araştırma yöntem ve teknikleri içinde* (s. 78-96), Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics*. Pearson Education Publisher.
- Ubbiali, A., Chiorri, C., Hampton, P. & Donati, D. (2013). Psychometric properties of the Italian adaptation of the Big Five Inventory (BFI). *Bollettino di Psicologia Applicata*, 266(59), 37-48.
- Veloso Gouveia, V., Rodrigues Araújo, R.C., Vasconcelos de Oliveira, I.C., Pereira Gonçalves, M., Milfont, T., Lins de Holanda Coelho, G., Santos, W., de Medeiros, E.D., Silva Soares, A.K., Pereira Monteiro, R., Movra de Andrade, J., Medeiros Cavalcanti, T., da Silva Nascimento, B. & Gouveia, R. (2021). A short version of the Big Five Inventory (BFI-20): Evidence on construct validity. *Revista Interamericana de Psicología/Interamerican Journal of Psychology*, 55(1), 1-22.
- Wang, Y., Lin, H. & Luarn, P. (2006). Predicting consumer intention to use mobile service. *Information Systems Journal*, 16(2), 157-179.
- Weston, R. & Gore Jr., P. (2006). A brief guide to structural equation modeling. *The Counseling Psychologist*, 34(5), 719-751.
- Woodworth, R. S. (1918). *Woodworth psychoneurotic inventory*. APA PsycTests.
- Yu, J., Ha, I., Choi, M. & Rho, J. (2005). Extending the TAM for a t-commerce. *Information & Management* (42), 965-976.
- Zakrisson, I. (2010). *Big Five Inventory (BFI): Utprövning för svenska förhållanden*. Mid Sweden University.

